

Актуалізація смайликів у вербальному контексті дає підстави для їх аналізу з позицій лінгвосеміотики – науки, що вивчає знаковий характер мовних одиниць. Водночас побутування смайликів в оточенні мовних знаків дає сприяє розгляду знака нової ери в контексті лінгвістичної прагматики – дисципліни, що вивчає функціонування мовних знаків у мовленні та вживання мови мовцями в комунікативних ситуаціях з урахуванням тісної взаємодії комунікантів.

Горба Г.

Науковий керівник – доц. Штонь О. П.

ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК В УЧНІВ 5 КЛАСУ

Одним із завдань навчання української мови є піднесення мовної культури учнів. Цей аспект роботи полягає в додержанні мовних норм, логічності та змістовності мовлення. Особливістю сучасного етапу вивчення української мови є прагнення перейти від навчання в “граматичному дусі” до навчання в “риторичному дусі”. Це пов’язане з орієнтацією шкільного курсу на формування творчої, національно свідомої, всебічно розвиненої, духовно багатой особистості. У мовній програмі важливу роль відіграє свідоме засвоєння значної кількості лінгвістичних знань. Серед них чільне місце посідає вивчення стилістики, оскільки під час опрацювання цього розділу створюються сприятливі умови для осмислення мовних зв’язків на всіх рівнях мови.

Методика вивчення цього розділу мови представлена в працях П. Кордун, В. Мельничайка, М. Пентилюк [2, 3, 4, 5, 6].

Мовлення школярів часто засмічується діалектизмами, жаргонізмами росіянізмами тощо, однак навіть без цих недоліків грамотно побудоване мовлення не буде правильним, якщо воно невиразне, позбавлене стилістичного забарвлення. А оскільки ґрунтовне вивчення стилістики починається із 5 класу, тема нашої розвідки є **актуальною**.

Метою статті є з’ясування специфіки формування стилістичних умінь і навичок в учнів 5 класу.

У роботі над матеріалом зі стилістики вчитель повинен орієнтуватися на формування найважливіших стилістичних умінь і навичок, система яких уже визначилася в методичній літературі. Серед них виділяються такі основні стилістичні вміння й навички:

- розпізнавати й оцінювати стилістичне значення мовленнєвих засобів і співвідносити їх із сферою використання;
- добирати лексичні синоніми, визначати значеннєві та емоційні відтінки і співвідносити їх з метою мовлення; робити стилістичний аналіз даного тексту; будувати текст у відповідному стилі мовлення визначати зміст висловлення, добирати потрібні мовні засоби);
- удосконалювати стиль написаного (знаходити й виправляти стилістичні невірності як у змісті, так і в мовному оформленні тексту) [7].

Які ж дидактичні методи будуть найбільш ефективними під час формування означених стилістичних умінь і навичок?

На аспектих уроках, вважаємо найдоцільнішим застосування методу вправ та спостереження над мовою. Усний виклад вчителем матеріалу не принесе бажаного результату з огляду на психолого-фізіологічні особливості учнів. У 5 класі їм по 9-11 років. На цей період відбувається адаптація до середньої школи, діти можуть бути перевтомленими, розсіяними, оскільки ще не при звичаєні до такого навантаження. Проте у такому віці є низка позитивних моментів:

- оскільки школярі відкриті до спілкування, довірливі та визнають авторитет вчителя;
- саме тому для пояснення найкраще підходять бесіди різних типів: евристична, аналітична; риторичні запитання, запитання синтетичного характеру, таким чином ми не тільки пояснимо матеріал, а одразу побачимо рівень засвоєння знань учнями.

Варто розпочати урок з бесіди та з’ясувати, що вони вже знають. Наприклад:

1. На вашу думку, що таке стиль мовлення?
2. Які стилі мовлення ви вже знаєте? Де вони застосовуються? Обґрунтуйте.
3. Які особливості художнього та розмовного стилів?

Чинні підручники рясніють матеріалом для спостереження. Мовний матеріал подається не у вигляді готових приписів, а як такий, після дослідження якого треба зробити відповідні висновки. Учитель може залучити довідкову літературу, різноманітні посібники, що значно доповнять матеріал підручника і допоможуть учням зробити самостійні висновки. Позитивні сторони цього методу в тому, що він допомагає учневі вникнути в сутність мовних фактів, процесів, осмислити зв'язок між ними. Метод спостережень перебуває в тісній залежності від змісту матеріалу.

Уроки розвитку зв'язного мовлення (РЗМ) збагачують словниковий запас учнів і розвиток граматичної побудови їх мовлення, тому найкраще сприятимуть вкрапленню стилістичної роботи на “нестилістичних уроках”. Усвідомлення школярами функцій мовних одиниць виробляє потребу відбирати й використовувати точні, виразні, різноманітні мовні засоби, що сприяють ефективній мовленнєвій комунікації. Пізнання світу в різних сферах життєдіяльності супроводжується засвоєння школярами нових слів або відтінків значень уже відомих слів. Це забезпечує свідоме сприйняття чужого мовлення і створення власних стилістично диференційованих висловлювань. Тому обов'язковим є на кожному уроці РЗМ звертати увагу на стиль, стильові ознаки та засоби вираження тексту. Результативною є словникова робота, оскільки вона виявляється у спроможності учнів вільно добирати номінативні одиниці, що виявлятиме можливість та достатню компетентність учня спілкуватися у тому чи іншому стилі мовлення. Тому вчитель-словесник має вдаватися до моделювання різноманітних ситуацій спілкування відповідно до віку, статі, інтелектуального розвитку та психологічних особливостей школярів. Необхідно дбати не тільки про кількісне забезпечення лексики учнів, а й про засвоєння ними функціонально-стилістичних властивостей нових слів, розуміння зв'язку між словом і контекстом, між словами, об'єднаними в тематичні групи.

Будувати висловлювання відповідно до конкретних умов спілкування допомагає учням усвідомлення поняття стилі мовлення. У п'ятикласників формуємо загальне уявлення про стилі мовлення й загальні ознаки, сферу застосування розмовного, наукового, художнього стилів. Практично опрацьовуються поняття “стилістична помилка”.

У процесі структурно-композиційного аналізу тексту-зразка школярі пізнають особливості кожного зі стилів мовлення. Стилістичні засоби лексики, фонетики, граматики використовуються для текстів усіх стилів, а функціонують вони в кожному стилі по-різному. Як зазначає М. Пентилюк учні повинні навчитися:

- розрізняти вивчені стилі мовлення;
- характеризувати кожен з них щодо сфери використання й основних функцій
- знаходити в тексті мовні засоби, характерні для певного стилю;
- розпізнавати стилістичну помилку серед інших видів помилок;
- виправляти стилістичні помилки у своїх і чужих текстах;
- використовувати знання про стилі мовлення під час побудови і вдосконалення власних висловлювань [5, с. 278].

Знання про стилі мовлення лежать в основі стилістичного аналізу тексту, що полягає у визначенні мовних особливостей стилю, з'ясуванні відповідності мовних одиниць (фонетичних, лексичних, граматичних) функціям того чи іншого різновиду. Стилістичний аналіз художнього тексту пов'язаний з емоційністю та експресивністю мовлення, тому варто приділяти особливу увагу характеристиці стилістичного забарвлення різних мовних одиниць.

Працюючи над стилем, слід мати на увазі, що умови спілкування значною мірою впливають на тематику і зміст висловлювання. Однак найбільші відмінності в стилях мовлення виражаються через мовну структуру, мовне оформлення кожного. Ознайомлення з усіма стилями мовлення, а докладніше трьома – розмовним, науковим і художнім – відбувається в 5 класі. Уже з першого уроку виробляємо в учнів усвідомлення стилістичного розшарування мови, функцій спілкування. На наступних, уроках РЗМ, звертаємо увагу на різні засоби вираження думок, наприклад, у переказі чи творі.

Отже, рекомендуємо в опрацюванні стилістики взяти за основу метод спостереження за мовою, метод вправ, метод роботи з підручником, метод усного пояснення вивчення матеріалу, який обов'язково має бути підкріплений наочністю. На уроках розвитку зв'язного мовлення за

мету ставимо формування гармонійної особистості учня як суб'єкта мовної діяльності, тому формування вмінь і навичок, узагальнення та систематизація знань, розвиток зв'язного мовлення, формування комунікативної компетенції незалежно від ситуації будуть основними. Варто починати вивчати стилі із їхньої порівняльної характеристики, так ми виділимо основні ознаки та засоби вираження стилів. Метод вправ буде домінувати у закріплення та висновках, тут ми можемо використати вправи на редагування, стилістичний експеримент, творчі вправи, конструювання речень відповідно до мети, роботу на картках. На уроках РЗМ переважатиме спостереження над мовними явищами, проте в 5 класі здебільшого до цього має підштовхувати вчитель, щоб виробити в учнів навички корекції та самокорекції. Метод вправ теж буде доцільним; рекомендуємо у педагогічній діяльності здебільшого застосовувати вправи на конструювання та стилістичний експеримент, це не тільки допоможе збільшити словниковий запас учнів, а й закріпити вивчене. Таким чином, елементи стилістики вивчають у зв'язку з опрацюванням шкільного курсу мови. Та й весь шкільний курс мови має набути стилістичного спрямування. І в лексиці, і в морфології, і в синтаксисі, де є паралельні синонімічні засоби, потрібно дати їм оцінку, визначити сферу стилістичного вживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беляев О. М. Методика вивчення української мови в школі. Посібник для вчителів./ Беляев О.М., Мельничайко В.Я. Пентилюк М.І. – К., 1987.
2. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови : підруч. для філ. фак. ун-тів / А. П. Коваль. – [3-є вид., доп. і перероб.] – К. : Вища школа, 1987. – 350 с.
3. Кордун П. П. Вивчення стилістики в середній школі. – К. : Радянська школа, 1977. – 150 с.
4. Кордун П.П. Збірник вправ зі стилістики. – К. : радянська школа, 1987. – 160 с.
5. Пентилюк М. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підруч. для студ. філ. фак. ун-тів / М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман [та ін.]. – [за ред. М. І. Пентилюк]. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с.
6. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови : Конструювання. Редагування / В. Я. Мельничайко. – К. : Рад. шк., 1984. – 223 с.
7. Шелехова Г. Т. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів Українська мова 5–12 класи / Шелехова Г. Т., Тихоша В. І., Корольчук А. М., Новосьолова В. І., Остаф Я. І. – К.: Перун, 2005. – 176 с.

Кадиляк Ю.

Науковий керівник – доц. Буда В. А.

ВІЙСЬКОВА ЛЕКСИКА У РОМАНІ «ХОТИН» ЮРІЯ СОРОКИ

Особливістю історичного жанру, тема якого – доба козацтва, є наявність широкого вживання військової лексики. Ця лексика зазвичай є застарілою, архаїчною, що створює особливий колорит відтворюваних письменником подій.

Військова лексика засвідчена вже у найдавніших писемних пам'ятках Київської Русі, зокрема, у «Слові о полку Ігоревім», згодом – козацьких літописах Величка, Самовидця, Граб'янки, у творах красного письменства. Чимало військових термінів є і в історичних романах «Чорна рада» Пантелеймона Куліша, «Берестечко» та «Маруся Чурай» Ліни Костенко, «Людолови» Зінаїди Тулуб і ін..Сучасні історичні романи теж насичені військовою лексикою. Прикладом є роман Юрія Сороки «Хотин».

Основними тематичними групами роману «Хотин» є козацтво, шляхта, татари і турки. Перша представляє власне козацтво, друга – союзників, інші – їх ворогів. Ці номінації репрезентують об'єднання персонажів, через дії, вчинки, мову, зовнішні властивості яких розвивають сюжетні лінії художньо-історичних творів.

Також у творі можна виділити такі лексико – семантичні підгрупи:

- лексеми, що вживаються на позначення військових осіб;
- лексико-семантична підгрупа на позначення стратегії або тактики бойових дій, військових операцій;
- лексико-семантична група на позначення військових звань, рангів і посад;
- лексико-семантична група назв старовинної зброї, військового спорядження і регалій.
- лексико-семантична група на позначення військових угруповань.